

Šiame numeryje:

Rašytojų suvažiavimui praėjus. Prabėgomis pro Antaną Giedraitį-Giedrių. Penki Jurgio Gliaudos apsakymai. Apie Salomėją Nėrį Lazdijuose. Robert'o Frost'o eilėraštis. Prof. J. Žilevičius pasakoja, kaip gimė profesionali lietuviškoji opera. Apie premijuotąjį romaną ir jo autorių. Seniausiojo Vilniaus aprašas. Kaip dienoraščiai tampa vertybe. Nauji leidiniai.

Kertinė Parasė

Rašytojų suvažiavimui praėjus

Vilniuje š.m. sausio mėn. 14 ir 15 dienomis įvyko Lietuvos rašytojų sąjungos 7-sis suvažiavimas. „Esame po ataskaitos ženklu“, — rašė „Literatūra ir menas“. „Pradedame (ar tęsiame) patikrinimą; kaip kiekvienas ir visi drauge stovime istorijos mums patikėto žmogiškumo, asmenybės vystymosi ir jos laisvės sargyboje“.

Išsėmė, kad istorija rašytojams daug patikėjo, įpareigojo. Tokie uždaviniai reikalauja ypatingo suvažiavimo dienotvarkės, kuri apimtų visus svarbiuosius lietuvių literatūros ir kultūros klausimus. Ta proga, būtu buvę ne pro šalį pasisvalgyti ir kaimyninėse tautose. Ypač vertėjo patvirtinti 40-ties Estijos intelektualų „Atvirą laišką“, kurį jie pasiuntė Sovietinei spaudai praėjusių metų spalio pabaigoje. Pasirašiusių jų tarpe randame ir lietuviams gerai pažįstamus autorius Janą Kaplinskį, Paulių-Eriką Rummo, Matį Untą bei Arvo Valtoną, kuriems intymiai pažįstamos ir lietuvių literatūros problemos. Suvažiavimo dienotvarkė būtų tikė ir kaimyninės Lenkijos, Čekoslovakijos, Vengrijos bei kitų Rytų Europos šalių rašytojų patirtis. Nereikėjo pamiršti ir gruodžio mėnesį Vakaruose pasirodžiusio 365-ųjų gruzinų intelektualų laišką, reikalaujančio, kad gruzinų kalba nebūtų išstumta iš intelektualinio gyvenimo.

Kokie gyvybiniai klausimai prašėsi įtraukti į dienotvarkę? Pirmiausia, kalbos problema. 40 metų intelektualų atvirai pareiškė savo gilų rūpestį dėl estų kalbos siaurinio ir alinimo. Lietuvos rašytojai irgi gerai žino, kokie pavojai gresia jų gimtajai kalbai. Daugelis jų oficialiojoje spaudoje išreiškia savo meilę ir ištikimybę lietuvių kalbai. Bet lieka klausimas, ką daryti su konkrečiais pavojais: perdėtu rusų kalbos liaupsinimu, jos įvedimu į vaikų darželius, lietuvių kalbos stūmimu iš viešojo gyvenimo. Ką Mažvydo ir Donelaičio paveldėtojai galvoja apie Tašken-

to rezoliucijas? Kalbos klausimu išsamiai ir iškalbiai pasisakė lietuvių savilaidinė spauda. Intelektualiai organizuoja sambūrius gimtajai kalbai ginti. Ką dabar išgirdome iš lietuvių rašytojų? Savo „Atvirame laiške“ estų intelektualai nusiskundžia ir šališkos istorijos dėstymu — rusų kultūrinis indėlis pervertinamas, kitų tautų saskaita. Ar ta tema pasisakė ir lietuvių rašytojai. Juk ta pati problema egzistuoja ir Lietuvoje. Ar ne rašytojų uždavinys teirautis, kas darosi su Lietuvos istorijos dėstymu gimnazijose ir universitetuose? Rašytojai sugrąžino Lietuvos istoriją į tautos sąmonę 19-me šimtmečio pabaigoje, ir jie darys 1981-ais metais, kai Lietuvos istorija stengiamasi ištrinti? Ar suvažiavimo metu kas paklausė, kodėl verstinėje literatūroje tiek daug vidutinių rusų autorių, ar kodėl šių metų teatrinis repertuaras pergrūstas „tarybinėmis rusiškoms“ pjesėmis, pasaulinės dramos saskaita. Ir kaip visa tai suderinti su „žmoniškumo ir asmenybės vystymu“?

O kaip su cenzūros klausimu? Ar „Literatūros ir meno“ žodžiais, „asmenybės laisvės sargyboje“ pastatyti rašytojai susilaukė nepaminėto žodžio „cenzūra“? Kaimyninės Lenkijos rašytojai atvirai pasmerkė cenzūrą, kuri ten švelnesnė, negu Lietuvoje. Ką išgirdome iš lietuvių? Ar jie paklausė, kodėl kai kurių rašytojų knygų leidimas nustumiamas į begalinę ateitį? Kodėl lietuvių literatūroje dar tiek daug uždraustų temų? Ar dienotvarkėje rado vietą klausimas apie literatūrinis tabu? Apie išsivienijusių įsileidimą į Lietuvą.

Ar tie klausimai bent užuominomis iškilo 7-jame rašytojų sąjungos suvažiavime? O gal taisyklė suvažiavimas, kaip ir ankstesnieji, tebuvo „tarybinis“ literatūrinis menuetas, šokamas atokiai nuo tautos ir jos kultūros gyvinių problemų. Atsakymo susilauksime netrukus.

N. P.

PRABĖGOMIS PRO ANTANĄ GIEDRAITĮ - GIEDRIŲ

JURGIS JANKUS

Kai paimu į rankas knygą, visada tuoj ateina noras sužinoti, kas per vienas yra ar buvo tas žmogus, kuris turėjo ne tik talentą, bet valią, ryžtą ir ištvermę iš šimtų tūkstančių negyvų raidžių ir dešimčių tūkstančių žodžių supinti gyvybės ir minties pilną pasaulį. Bet noras yra noru, o gyvenimas gyvenimu. Iš daugybės perskaitytų knygų tepasitaiko, dažniausiai tik prabėgom, susitikti vieną kitą autorių, o arčiau pažinti tik labai retą. Vartydamas A. Giedraus - Giedraičio „Mūsų Jurbarką“, jaučiuos kiek laimingesnis, nes tos knygos redaktorių ir jos didesnę dalies autorių pažinau gana ilgą laiką, nuo 1930 metų ligi pat jo mirties, o tai jau beveik pusė amžiaus.

Kaip ir dažniausiai žmonių santykiuose atsitinka, iš pradžių mūsų pažintis tebuvo labai paviršutinė, bent iš Antano Giedraičio pusės, net vien oficiali. Jis buvo mano viršininkas, pradžios mokyklų inspektorius, o aš mokytojas, bet paskum oficialiai pažintis keitėsi ir tapo bičiulyste, kuri nenutrūko ir ligi jo lemtingos ligos.

Iš tikrųjų, kai buvau paskirtas dirbti Antano Giedraičio priežiūrai, jis man nebuvo nežinomas. Dar pradžios mokyklų tebebūdamas, buvau perskaitęs viską, kas jo buvo tuometiniame Baisogalos pradžios mokyklos knygynelyje, o jo redaguojamo „Ziburėlio“, kurį jis pats daugiausia ir prirašydavo, laukdavau kaip gervė giedros. Ne tik aš vienas, „Ziburėlio“ laukė dauguma vyresnių skyrių vaikų, ir gavę traukdavom vieni kitiems iš rankų. Kiti ateidavo naujas numeris, senasis būdavo ne tik po kelis kartus perskaitytas, bet jau gerokai ir suskaitytas.

Giedrius ne tik moko me su traukti į skaitymą, bet skatino ir pačius imtis plunksnos. Jis „Ziburėlyje“ įsivedė vaikų susirašinėjimą, panašų nuajutimą turbūt buvo visokių. Vieni rašė, kuris kur buvęs, ką kur veikęs, kiti šiaip ką nors pasakojo, bet vienas, atsimenu, ypač patraukė (mano dėmesį). Kažin kokia mergaitė (po tiek laiko kas Baisogalos apylinkę irgi galima šį tą pasakyti. Aprašiau jai savo kraštą ir nusiunčiau „Ziburėliui“. Pats savo laiško išspausdinto nebemačiau, nes išėjau į vidurinę mokyklą, kurios knygynelyje „Ziburėlio“ jau nebebuvo, bet vėliau sužinojau, kad jis buvo įdėtas, ir mokykloje buvusi ir naujiena ir staigmena. Nežinau, kaip kitiems, bet man tas, iš pažiūros menkas, atvejis buvo ir paskata ir padaršimas dar ir daugiau ką parašinėti. Toji iš Antano Giedraičio atėjusi paskata buvo pirmutinė, bet anaipol ne paskutinė. Kai daug metų vėliau parašiau savo pirmąsias knygas „Egzaminus“ ir „Be krantų“, pasidrasinęs vienos rankraščių parodžiau Giedraičiui. Nebeatsimenu net kaip tai atsitiko. Greičiausiai išsišnekojau, kai jis linkė mokyklą, bet galėjo būti ir kokio kita proga. Jis rankraščių paėmė ir perskaitęs patarė, ir ne tiek patarė, kiek liepė tuoj parodyti geram leidei. Net ir leidei pasilė. Sakė, parodyk „Sakalui“. Pamatysi, jie iš karto paims ir išleis. Ir gražiai išleis, kaip pridera gerą knygą išleisti, o

čia knyga tikrai gera. Nors niekada savo talentu labai nepasitikejau, bet Giedraičio, seno spaudos vilko, paklausiau ir taip, galima sakyti, per vieną naktį tapau rašytoju, nes „Sakalas“ priėmė ne tik tą vieną, bet abi knygas ir dar tais pačiais metais vieną po kitos išleido.

Dar ir kitą kartą jis mane kumštelėjo. Tada jau gyvenau Kaune. Sykį sutikau jį gatvėje, ir jis tuoj: „Ogi sakyk, ar jau davei ką „Ziburėlio“ konkursui?“ Konkursais niekada nesidomėjau ir tą kartą turbūt net nežinojau, kad toks konkursas yra paskelbtas. Tą ir Giedriui pasakiau. Tada jis ėmė pasakoti, jog Zbarskas skundėsi, kad termino galas artėja, o ko svarstyti nėra. Rašinių yra, bet nėra paskaitomų. „Ar taip jau nieko ir neturi, kas „Ziburėlio“ skaitytojams būtų prie širdies. Pasžiūrėk. Būtų sarmata, kad nieko gera niekas neatsistytų. Ypač dabar, kai toks pašėlęs laikas.“

Man nereikėjo aiškinti, kokį pašėlusį laiką gyvenom. Pirmą rusai, dabar vokiečiai. Vakare eidamas gulti nežinojau, ar naktį nebūsi prikeltas ir paimtas. Ir su tuo pačiu Giedraičiu, įspėti, esam ne vieną naktį kitur pramiegoje.

Jeigu kas kitas būtų raginęs, greičiausiai būčiau nepaklausęs, bet ne Giedraičio. Parėjęs namo peržiūrėjau, ką turėjau mano galva jaunesniems įkandama, padaviau vienam iš savo berniukų, kad nunestų į „Ziburėlį“. Taip atsirado „Vientautų berniukai“. Jeigu ne Giedraitis, jie būtų likę Lietuvoje kartu su kitais rankraščiais ir tikrai būtų dingę. Niekur nebegalima jų rasti ir dabar, bet jie yra išspausdinti „Ziburėlyje“, ir kaip nors, kur nors gal koks vienas egzempliorius ir išliks nebe taip pašėlusiais laikais.

Pirma tik sakydavo, o dabar jau ir žinom, kad gyvuliai, net ir varždžiai jaučia artėjantį žemės drebėjimą, panašų nuajutimą turbūt turi ir tautos. Kaip kitaip išaiškinti devynioliktojo amžiaus, ypač antrosios jo pusės, Lietuvos kaimo žmonių panūdimą kažin ko ieškoti toli už savo kaimo ežų. Vieni ejo ieškoti geresnės duonos už tą, kuri buvo ant tėvų stalo, ir patogesnio gyvenimo už tą, kurį turėjo tėvų troboje, kiti gal net nelabai realiai surinkę vokiškos šviesos. Pirmieji vyko į Ameriką, ejo per sieną į Prūsiją, lėkė į didesnius tuometinės Rusijos miestus, o antrieji nekalė. Kaip kurbė begalėdamas. Nevalė, be padoraus drabužio, be menkiausių gyvenimo sąlygų, bet mokėsi ir neretai už tą veržimąsi mokojo savo pačių sveikata. Kas nors jų prigimtyje jau juto atėjimą krašto laisvės, su kuria atsirast krašto gyvenime daugybė tuštumų, kurias reikės kam nors užpildyti. Turiu galvoje tas tuštumas, kai tauta, atgavusi laisvę, pasijus neturinti pasirodusių žmonių kurti ir tvarkyti daugybę visokių laisvo gyvenimo sričių. Ir ar ne keista, kad toms tuštumoms užpildyti nesamoningai ruošėsi vaikams, kai tauta, atgavusi laisvę, ne savotiškai nesavojai nesavojai, nes koks sveikos galvos būdamas galėtų męginti sukilti prieš tokią caro galybę.

Toks tada buvo sveikos galvos žemdirbio galvojimas, o to paties žemdirbio vaikai, nesuvokiamo nerimavimo pagauti, lėkė ieškoti šviesos, net nenujausdami, kad nebe už kalnų tas laikas, kai ant jų galvų kris visa sunkenybė laisvės atgavusios tautos tvarkymo ir susitvarkymo našta.

Pajurbarkės Lukšių Giedraičio šeima irgi buvo suėmęs panašus nerimas. Ne visą ją pažinau, bet iš jos šviesos ieškoti išėjo Antanas, pasukęs Juozas ir Monika į mokytojus, neramuolis Dzidorių mušė į kalbininkus.

Rašytojas, pedagogas Antanas Giedraitis - Giedrius (1892-1977)

„Baubas“) buvo išleistas. Tada labai gyvai jausta, kad spausdintas žodis yra pagrindinis tautos žadintojas ir jos budrumo stiprintojas, todėl ir kiekvienas sugebąs rašyti, o ypač sugebąs eiti toliau už publicistą, turįs grožio žodžio talentą, buvo ir labai laukiamas ir sulauktas labai vertinamas. Jis jau tada, matyti, taip išsiskyrė iš savo bendraamžių, kad dar pakeliiui į namus tuolaikine švietimo ministerija jau įgalioja Giedraitį organizuoti švietimą Jurbarko apylinkėse. Apie pirmąjį savo žygi į Jurbarką, manydams pirmiausia susitikti su vargonininku Jonu Pociumi. Su juo iš seniau buvau pažįstamas. Išsinekau jam, kad Jurbarką jau laikas būtų steigti vidurinę mokyklą, tai juo labiau reikia tokios ar dar aukštesnės dabar.“

Jonas Pocius ta mintim susidomėjo ir pasiūlė nueiti pas kunigą vikarą Martyną Jonaitį. Tas su džiaugsmu priitaris kiekvienam geram sumanymui. Nuejova. Ir tą entuziastą kun. M. Jonaitį radova sode, beskinantį ir bevalgantį agrastus. J. Pocius supažindino mane su juo ir pasakė, kokios mintys mudu atvedė pas jį. Kun. M. Jonaitis išsitiesė ir tučiuojau pasiūlė nueiti pas kleboną kun. Prancišką Stakauską. Be klebono to darbo čia neįveiksime, o klebonui ir rūpi švietimo reikalai.“

„Dabar jau, kaip toje pasakoje, esame trys vyrai ir einame pas ketvirtą. Su klebonu P. Stakausku jau buvau pažįstamas. „Kai kun. M. Jonaitis ir J. Pocius dėstė mūsų sumanymą, klebonas vos numanomai šypojo. Būdinga buvo ta jo šypsena: kai kas jį domino, jo veide visada galėjai įžiūrėti

tokią vos numanomą šviesaus gėrdžio šypseną. Išklauses sumanymo, klebonas, kaip prisimenu, pasakė: „Sumanymas geras, tik ar gausime mokytojų“.

Giedraitis užtikrino, kad mokytojų bus galima rasti, ir taip dar po kelių pasiūlymų atsirasdo Jurbarko vidurinė mokykla, kuri vėliau išaugo į gimnaziją.

Cia paminėtam pasiūlykime su klebonu pabrėžta neįvyti klebono šypsena ir jo klausimas apie mokytojus kaip tik ir atveria iš svetimos vergijos atsikuriančios tautos vargus ir, kiek pirmiau paminėtas, jos naujam gyvenime atsiveriančias tuštumas. Niekas neabejoja, kad Lietuvai reikia šviesos, reikia mokyklų, bet „ar gausime mokytojų?“, nes lietuvių mokytojų tada buvo tikrai nėra.

Giedraitis ir šoka į tą tuštumą. Jis dėsto besikuriančioje mokykloje lietuvių kalbą, net keletą metų jai vadovauja. Apskritai anų dienų mokytojų tik retas tebuvo išėjęs aukštąjį mokslą. Ir tas pats Giedraitis nebuvo jo ragavęs, bet jie tikrai pasiryžo dirbti savo kraštui ir savo užsidegimu padarė tai, ko negalėjo atverti jokie aukštieji mokslo ir naujausi metodai, su kuriais beeksperimentuojant mokyklos net ir šiandien, čia pat Amerikoje, išleidžia būrius analfabetų. Tada anie palyginti mažamoksliai mokytojai pastatė Lietuvos mokyklą ant tvirtų kojų ir pastūmėjo visą kraštą į visuotinį švietimą. Ir ne vienas, pradėjęs švietimo darbą, nebegalėjo iš jo nė pasitraukti. Toks buvo ir Giedraitis. Padirbo keletą metų vidurinėje Jurbarko mokykloje, o nuo 1924 metų buvo paskirtas Raseinių apskrities pradžios mokyklų inspektorium. Tai buvo darbas irgi ne iš lengvųjų. Reikėjo ne tik prižiūrėti ir tikrinti mokytojų darbą, bet reikėjo rūpintis naujų mokyklų steigimu, reikėjo išmąnyti mokyklų tinklą taip suplanuoti, kad visiems toms aplinkiniams vaikams būtų įmanoma mokyklą pasiekti, reikėjo daug padėti ir pradedantiems mokytojams, kurie tada jau nebuvo tokie, kaip prastitrynė (keturios vidurinės mokyklos klasės ir viena varakla mokytojų kursuose). Tų visų reikalų negalėjo sutvarkyti sėdėdamas Jurbarko, bet reikėjo važiuoti visokiais, dažnai vos bešbendromais keliais, bet Antanas Giedraitis taip įsitraukė į tą darbą, kad inspektorium išbuvo ligi pat bolševikų invazijos. Tada, žinoma, kaip nebetinkas naujai ideologijai, buvo atleistas, ir tik juos išvijo, vėl grįžo, bet jau į Kauno apskritį.

Tiktai per mokyklą ir man teteiko su juo susipažinti. Iš pradžių tik kaip pavaldinys su viršininku — mokytojas su inspektorium, paskum kaip žmogus su žmogum, o ilgainiui tapome ir bičiuliai, net jau ir tais laikais, kai tarnybinis santykis tebebuvo tas pats. Teksintis niekada nesitukšnomė, bet jau ir nebesitamsinom. Nebegalečiau pasakyti, nuo kada jis susitikęs pirmas pasakėdavo: „Taip kaip pats gyveni?“ Nejučia ėmiau patinti jį ir aš. Iš tikrųjų net neprisimenu, ar jis į ką nors kreipdavosi iš svetur susižejota naujiena Jūs. Berods, kažin kada yra net aiškinęs, kad tas per rusus atėjęs daugiskaitinis netiesioginis tu mums visiškai nereikalingas, kai turime savo tiesioginius vienas kitą: Tamsta, pats (pati) ir tu,

(Nukelta į 2 psl.)

Apie Antaną Giedraitį - Giedrių

(Atkelta iš 1 psl.).

Jais artumą galima reikšti net trim laipsniais be jokių kitų priedų. Ir Antanas žodžiu tu kreipdavosi tik į savo šeimos narius, į kitus artimuosius bičiulius — pats, pati, o jau į šiaip pažįstamus ar ir nepažįstamus tik tai Tamsta. Tas jo laipsniavimas nebuvo pripilto ir man. Sakau, prilipo, bet nesigailiu. Nesunku išsiversti ir su tais trim žodžiais, net patogiau, negu su vienu jais.

Atsimenu pirmą sykį susitikimą, akis į akį, kai 1930 m. pavasari, pravažiudamas nuo Girkalnio ir Graūzų, užsuko į mano mokyklą. Vaikai jau buvo išėję į namus, o aš kažin ką krapičiausi savo kambarėly, lentomis atitvertam nuo klases. Taip tada daugumas mokytojų ir gyveno. Išnuomodavo ūkininko seklytį mokyklai, o jos vieną pakraštį, tokį didumą, kad tilptų lova, stalis ir kėdė, atitverta mokytojų. Pasiskę, kad mokyklos neįkankys, tik pro šalį važiuodamas užsukęs susipažinti. Kambarėly tebuvo viena kėdė. Paprašiau sėsti, o jis: "Kad gal ir nesėdėsi. Va, jeigu tik tamsta leisi, noriu pasivažuoti į tuos jdomius daiktus. Ar atsižveisi, ar jau čia surinkai?" — dar paklausė žiūrindamas ant lentynėse sudėliotus kelis kirvukus, gerokai įjuodusį gintaro gabalą, porą ietgalių. Nors Girkalnio apylinkės dar tolokai nuo Nemuno, bet žmonės, laukus bedirbiam, buvo prisirinkę kirvukų, ypač tų dailiai nutekintų. Peržiūrėję tuos, apžvalgę klases sienas, apkabintas vaikų piešiniais ir ant popieriaus lapų sulipdytais džiovintais apylinkės augalais. Daug nieko nepasakė. Pašnekejom, pajukavom, bet jau kitais metais paprašė, kad metinei mokytojų konferencijai parengčiau pašnekesį, kaip rengti mokyklų muziejėlius.

Aš, žinoma, pašnekesį parengiau labai rimtai. Štai čia turbūt arti valandos, ir Giedraitis mano pašnekesių nebuvo patenkintas, nes mokytojų pažino gerai, o aš apie juos nežinojau nieko. Konferencijos metu mano šnekos nepėikė. Tam jis turėjo būti daug taktas, bet, kai kitą kartą atvažiuo į mokyklą, tiesiai pasakė: "Kad ir tamsta ne taip pašnekejai. Be reikalo išsiplėtei į smulkus aiškinimus. Jiems tas buvo ir perdaug nauja ir perdaug sunku. Antra vertus, ne tai daugumai ir rūpi. Va, reikėjo trumpai drūtai pasakyti, ko savo apylinkėje ieskoti, kaip geriausiai rasti, tai vienas kitas gal ir būtų užsikaabinęs. Svarbiausia, kad nenusimėtytų tie senovės daiktai". Daugiau mokytojų konferencijoms ką paruošti ir neragino, bet nuo to mūsų santykiai nepablogėjo.

Apie trisdešimtuosius metus mūsų pradžios mokykla dar buvo labai vargana. Mokytojų jau buvo geriau pasiruošusių, bet darbo sąlygos dar tebebuvo nedaug ir priekį tepasistūmusios, o tą reikalą vargu ar daug kas geriau pažino už Giedraitį. Jis pradėjo inspektoriaus darbą, kai mokykla tebebuvo pačioje užuomazgoje ir jo akyse jį per skausmus tubolėjo. Mokykloje tebesą nerumai pirmiausia gal mudu ir pradėjo suartinti. O tų negerumų buvo, tik patys mokytojai jų nemėgino kelti ir Giedraitis ne viską tegalėjo žinoti, nors iš tikrųjų mokyklos jam labiau rūpėjo, negu daugeliui pačių mokytojų. Per tą rūpestį jis ir iš manęs turėjo kiek vargo, o gal net ir nemalonumų. Kitas, būdamas jo vietoje, gal būtų pasistengęs atsikratyti tokiu nenuru, bet ne Giedraitis. Kai kildavo koks rimtesnis reikalas, jis visada buvo mokytojo pusėje.

Atvažiuojęs pirmus metus į mokyklą, dar labai žalias mokytojas, nustebau, kad mokyklą reikia kūrėti žaliomis, ką tik iš miško parvežtomis malkomis. Pradėjau dairytis po visokias taisykles ir suradau, jog malkos turi būti suvežtos vieneriais metais anksčiau. Nuėjau pasižnekti į valsčiaus savivaldybę, jie tik pasijuokė. Sakė, kad tik visi laiką buvo, taip ir bus. Tada para-

šiau raštą apskrities savivaldybei ir tą patį nusiunčiau Giedraitui, kad ir inspektorius žinotų, kas čia darosi. Po kiek laiko Giedraitis atvažiuoja lankyti mokyklos. (Mokyklą lankydamas, jis niekada negriebdavo pats mokinių klausinėti, bet leisdavo mokytojui dirbti normalų darbą iš to vertindamas turbūt niekada nesuklysdavo). Kai vaikus paleidau namo, jis pasakė: "Nagi parodyk tamsta, kaip tos mokyklos malkos atrodo". Pamatęs, net krosnį prasišėrė pažūrėti, kaip iš kaisantčių žalių alksnių vanduo sunkiasi, net šyptelėjo: "O valsčiaus ir apskrities žmonės skundžiasi, kad tamsta čia visus prieš juos kirsini". Parodė net ir valsčiaus viršaičio raštą, atsiųstą per apskrities viršininką, su viršininko priedu, kad inspektorius reikalą ištyrų ir mokytoją nubautų ar kitaip kaip tokį gaivalą sutvarkytų. Man nuėjo per visą, kad mokytojo karjera kaip ir baigta, nes apskrities viršininkas anais laikais turėjo daug galios, bet Giedraitis tik šypsojosi. Kai, mągindamas teisintis, pasakiau, kad panašiom malkom kūrėna ir kitos apylinkės mokyklos, kad ir anų kai kurie mokytojai jau šnekinio valsčiaus žmones, inspektorius jau ir nusijuokė: "Tai va, kodėl tamsta kirsini žmones prieš valdžią. Nesirūpink", suramino išvažiuodamas, o vėliau sužinojau, kad ir kitur nuvažiuojęs jau žiūrėjo ne vien mokslo, bet ir kokiom malkom tas mokslas šildomas. Niekas neklausinėjo, kokioms biurokratų takais jis ejo, kokie revizoriai ką kur revizavo, kas kur buvo palistas ar ne, bet kitais metais mokykloms privedė dvigubą malkų normą: vieną tais metais kūrėna dar žaliomis, o kitą išsidžiovinę kitiems. Ir buvo ne tik tas vienas įvykis, bet atėjo ir suolų pridėrimas mokinių ūgiui, ir mokytojų kaimo padoresnės gyvenimo sąlygos, ir vedusiems mokytojams leidimas dirbti toje pačioje mokykloje, ir senkapių apsauga. Vien tam, kur aš pats tiesiogiai patyriau jo rūpestį, reikėtų ne vieno pašnekesio, bet kelių. Kai Raseinių apskritis emė statyti naujas kaimų mokyklas, turbūt vienoje iš pačių pirmųjų teko ir man dirbti. Giedraitis, atvažiuojęs į naująją mokyklą, apsižvalgė ir pasakė: "Pats jau visą žiemą čia išgyvenai, ar manai, kad čia viskas gerai padaryta". Kur tau bus gerai vienas iš pirmųjų darbų. Buvo smulkesnių, bet buvo ir pagalbos šaukiančių negerumų. Giedraitis viską rūpestingai susižymėjo, o po kokių mėnesio ar dviejų atvažiuo apskrities valdybos pora žmonių su pačiu apskrities inžinierium. Visi neatrodė labai patenkinti, ypač inžinierius, pagal kurio planus mokykla buvo statyta, bet vis tiek išsiskėjom, viską apžiūrėjom, ir išvažiuo. Nors iš pažįstamų ir girdejau, kad valsčiūn nuvažiavę jie gana pikta pašnekejo ir apie inspektorius ir apie mane, bet kai užmetų statė kaimynystėje kitą tokią

pat mokyklą, viskas buvo padaryta, ko pirmoje mokykloje trūko. Aišku, kad be Giedraitio įsikišimo tų pakaitimų niekas nebūtų daręs.

Jis tebesilgė taip, lyg vis tebebūtų 1918 metais siustas tai apylinkės igaliotinis švietimo reikalams. Kai stabteliu ir žvelgiu praeitin, tai galvoju, kažin kur būčiau šiandien, jeigu būčiau patekęs ne į Giedraitį, o į kieno nors kito žinią. Juk vien už tas nelaimingas malkas galėjau būti paleistas į visus keturis vėjus, nes vargu ar kuris kitas inspektorius būtų drįsęs pasižiūrėti prieš apskrities viršininką. Ir ne tą vieną sykį.

Antanas Giedraitis buvo išimtinai humaniška asmenybė. Jis visada ieškojo, kas žmonėse yra žmoniška ir tauru. To beieškodamas Rusijoje susipažino su tada tenai populiariu tolstojizmu ir juo susižavėjo. Po pirmojo karo ir Rusijos revoliucijos audrų grįžo tebesusižavėjęs tolstojizmo žmoniškumu ir tam žmoniškumui pabrėžti tapęs vegetaru. Net ir "Mūsų Jurbarko" 160 puslapio fotografijoje galime matyti Antaną Giedraitį, apsirėngusį baltais tolstojiniais marškiniais. Atrodo, net ir juosta susijuosusi. Vėliau savo tolstojiję modifikavo. Arčiau susipažino su Vydūnu, iš Rusijos parsivežtus marškinius pakaitė paprastais, bet evangeliško žmoniško taurumo neišsižadėjo, tik išviršinį rusišką ženklą pakaitė lietuvišku: vietoje miestietiško kaklaraiščio dėvėjo saviškai pasirūštinę juostą. Iš pradžių savo žmonos liuminatose austą, o jau vėliau dukterį Danutę ir Grožvydą.

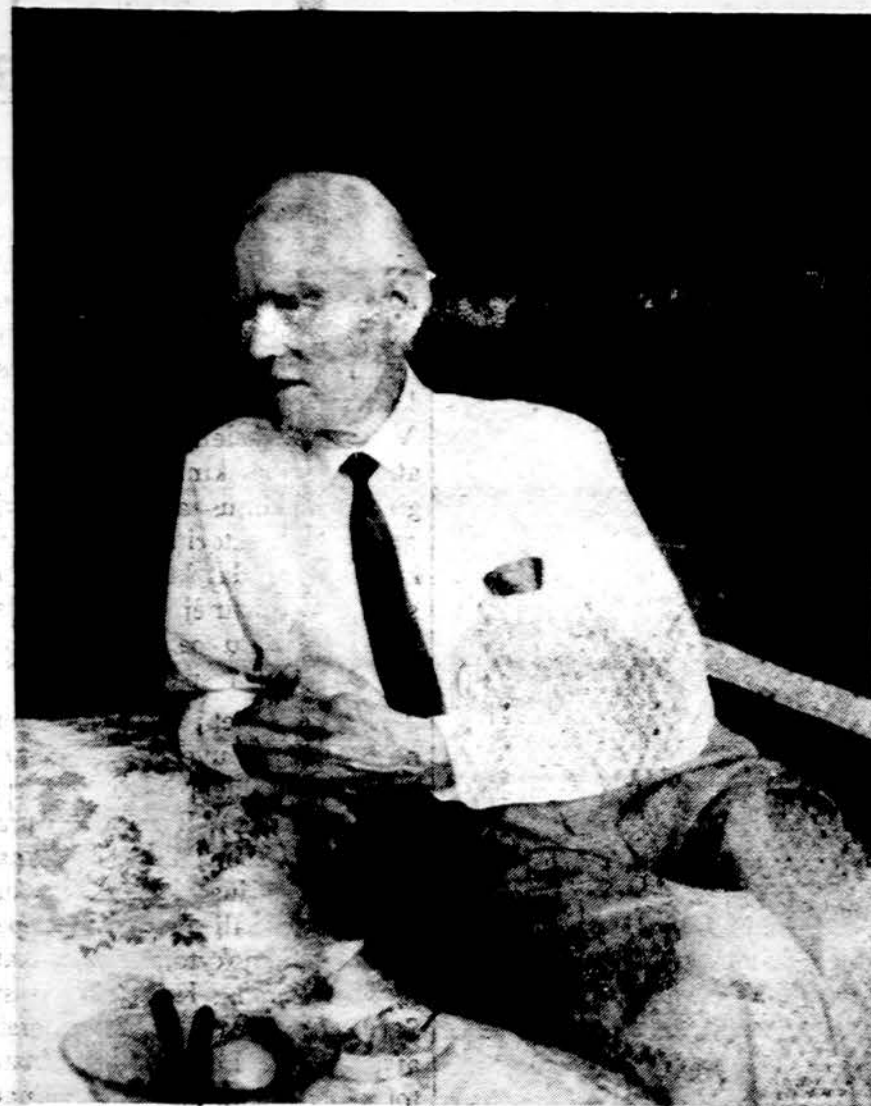
Mokyklą lankant, jam daug dienų tekdavo būti kelyje, valgyti vis svetur, tai toji vegetarijė kartais pridarėdavo ir Antanui ir šeiminiškams nepatogumų. Bent mokytojai jau vis žinojo, kad inspektorius vegetaras, bet kas toji vegetarijė yra, tai ne visiems buvo aišku. Neretai kuri mokytoja priekildavo blynų. Ką kitą kaimo lengviausiai sugriebti be mėsos. Atneša geltonus, purius, rodos, burnoje tirptę tirpstantius, o Antanas: "Ar tie blynai tik ne statyti naujas kaimų mokyklas, turbūt vienoje iš pačių pirmųjų teko ir man dirbti. Giedraitis, atvažiuojęs į naująją mokyklą, apsižvalgė ir pasakė: "Pats jau visą žiemą čia išgyvenai, ar manai, kad čia viskas gerai padaryta". Kur tau bus gerai vienas iš pirmųjų darbų. Buvo smulkesnių, bet buvo ir pagalbos šaukiančių negerumų. Giedraitis viską rūpestingai susižymėjo, o po kokių mėnesio ar dviejų atvažiuo apskrities valdybos pora žmonių su pačiu apskrities inžinierium. Visi neatrodė labai patenkinti, ypač inžinierius, pagal kurio planus mokykla buvo statyta, bet vis tiek išsiskėjom, viską apžiūrėjom, ir išvažiuo. Nors iš pažįstamų ir girdejau, kad valsčiūn nuvažiavę jie gana pikta pašnekejo ir apie inspektorius ir apie mane, bet kai užmetų statė kaimynystėje kitą tokią

pat mokyklą, viskas buvo padaryta, ko pirmoje mokykloje trūko. Aišku, kad be Giedraitio įsikišimo tų pakaitimų niekas nebūtų daręs.

Jis tebesilgė taip, lyg vis tebebūtų 1918 metais siustas tai apylinkės igaliotinis švietimo reikalams. Kai stabteliu ir žvelgiu praeitin, tai galvoju, kažin kur būčiau šiandien, jeigu būčiau patekęs ne į Giedraitį, o į kieno nors kito žinią. Juk vien už tas nelaimingas malkas galėjau būti paleistas į visus keturis vėjus, nes vargu ar kuris kitas inspektorius būtų drįsęs pasižiūrėti prieš apskrities viršininką. Ir ne tą vieną sykį.

Antanas Giedraitis buvo išimtinai humaniška asmenybė. Jis visada ieškojo, kas žmonėse yra žmoniška ir tauru. To beieškodamas Rusijoje susipažino su tada tenai populiariu tolstojizmu ir juo susižavėjo. Po pirmojo karo ir Rusijos revoliucijos audrų grįžo tebesusižavėjęs tolstojizmo žmoniškumu ir tam žmoniškumui pabrėžti tapęs vegetaru. Net ir "Mūsų Jurbarko" 160 puslapio fotografijoje galime matyti Antaną Giedraitį, apsirėngusį baltais tolstojiniais marškiniais. Atrodo, net ir juosta susijuosusi. Vėliau savo tolstojiję modifikavo. Arčiau susipažino su Vydūnu, iš Rusijos parsivežtus marškinius pakaitė paprastais, bet evangeliško žmoniško taurumo neišsižadėjo, tik išviršinį rusišką ženklą pakaitė lietuvišku: vietoje miestietiško kaklaraiščio dėvėjo saviškai pasirūštinę juostą. Iš pradžių savo žmonos liuminatose austą, o jau vėliau dukterį Danutę ir Grožvydą.

Mokyklą lankant, jam daug dienų tekdavo būti kelyje, valgyti vis svetur, tai toji vegetarijė kartais pridarėdavo ir Antanui ir šeiminiškams nepatogumų. Bent mokytojai jau vis žinojo, kad inspektorius vegetaras, bet kas toji vegetarijė yra, tai ne visiems buvo aišku. Neretai kuri mokytoja priekildavo blynų. Ką kitą kaimo lengviausiai sugriebti be mėsos. Atneša geltonus, purius, rodos, burnoje tirptę tirpstantius, o Antanas: "Ar tie blynai tik ne statyti naujas kaimų mokyklas, turbūt vienoje iš pačių pirmųjų teko ir man dirbti. Giedraitis, atvažiuojęs į naująją mokyklą, apsižvalgė ir pasakė: "Pats jau visą žiemą čia išgyvenai, ar manai, kad čia viskas gerai padaryta". Kur tau bus gerai vienas iš pirmųjų darbų. Buvo smulkesnių, bet buvo ir pagalbos šaukiančių negerumų. Giedraitis viską rūpestingai susižymėjo, o po kokių mėnesio ar dviejų atvažiuo apskrities valdybos pora žmonių su pačiu apskrities inžinierium. Visi neatrodė labai patenkinti, ypač inžinierius, pagal kurio planus mokykla buvo statyta, bet vis tiek išsiskėjom, viską apžiūrėjom, ir išvažiuo. Nors iš pažįstamų ir girdejau, kad valsčiūn nuvažiavę jie gana pikta pašnekejo ir apie inspektorius ir apie mane, bet kai užmetų statė kaimynystėje kitą tokią

Worcesteryje, prie Antano Giedraitio buvo buvęs balkonas, iš kurio per namų stogus vėrėsi vaizdas toli į vakarus. Horizonte mėlynavo tolimos kalvos. Jis taip mėgo tą savo balkoną, kad čia buvo net sofa pasistatęs. Čia daug sykių valandų valandas jis ir mudu su žmona esam sėdėję ir klausęsi jo pasakojimų. Šioje nuotraukoje ir yra vienas iš tų momentų.

rodos, ir karalius negalėtų papeikti, o Giedraitis pažūrėjęs į paskrudusią žuvį: "Labai atsiprašau, panelė mokytoja, tamsta taip daug privarę, tai ir žuvis, matau, labai skaniai padaryta, tik kad aš jos negaliu valgyti". "Bet čia mėsos nėra. Keptą ne taukose. Vienam sviestui", su ašaromis akyse aiškina mokytoja, ir Antanui vėl reikia išaiškinti, kad jis nevalgo nieko, kas buvo gyvas.

Mes visi labai gerai žinom, kaip daugelį erziną, kai kiti nežino to, kas jam atrodo taip paprasta. Visi esame girdeję šaukiant: "Kaip to galėję nežinoti? Ir dar inteligentai?" Iš Giedraitio to niekada negirdėjau. Jis labai gerai suprato, kad ko nors nežinojimas žmogui yra būtinybė, tai ir savo vegetariškumą nuotykis minėdavo su humoru, niekada net nemėgindamas pasiekti ar pažeminti per nežinojimą ir nepatogią padėtį patekusių šeiminių. Žmogus, lėta, net su šypsena veide pasakytas klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius pietūs baigiasi tuo pačiu, kuop prasidėjo pusryčiai. Kartą, berods, jauna Pociūnų mokytoja, sužinojusi, kad kitą dieną atvažiuos inspektorius, kuris nevalgo mėsos, įprašė mokyklos šeiminių, kad tas kaip nors parūpintų žuvis, kurios Lietuvoje ne visur ir ne visada būdavo lengva gauti. Šeiminių klausimas mokytojai veidus visada raudonai išberdavo. "Tai tik truputėlį keptuve pavilgiau." "Kad su taukais kepto negaliu valgyti." "Pasižiūrėk, ir ką tokiu atveju vargšai mokytojai bedaryti, nebent porą klausinių mesti į verdantį vandenį, o inspektorius

Penki Jurgio Gliaudos apsakymai

PR. VISVYDAS

Jurgis Gliuda, BAUSME. Novelių rinkinys. Išleido "Nida", Londonas, Anglijoje, 1980 m. Knyga 150 psl., kainą minkštai viršeliui — \$8.05, kietai viršeliui — \$9.30, gaunama ir "Deuge".

Jurgio Gliaudos knygų aruodas pernai pagausėjo apsakymų rinkiniu "Bausmė". Šis palygint plokščias Londono Nidos leidinys yra pažymėtas 3.50 svaro kaina. Padidėjimas iš 2.40 (toks dabar svaras dolerio santykiu) išsina 8 doleriai ir 40 centų, įsivaizduokite — už 150 puslapių knygelelę Niekas nepadarėsi, pabrango popierius. Tai tikra inflacinė bausmė lietuviškų knygų mėgėjams, daugiausia pensininkams. Prieje prie knygų platinotojų stalo, jie ilgai hamletiška svarstė: pirkti ar nepirkti.

Suilyčiau pirkti. Platinotojai "Bausmę" gal parduos ir mažesne kaina. Be to, J. Gliaudos penkiuose apsakymuose yra suklebta gan idomi lietuviška buitė: praėjusios ir nūdienos paveikslai.

Novelėje „Garbės vartai“ skaitome apie žiaurų, patvirkusį dvarponį, gyvenusį M. Valančiaus vykspavimo metais Varėnų pamonėje. „Bausmė“ pavadintame pasakojime regime seną, skurstantį poetą Antaną Strazdą, liudiškoje aplinkoje, saviškai bendraujantį su gamta ir žmonėmis, mintimis skriejantį į savo praeitį. Novelė užsibaigia apokaliptiškai. Į tarybinę padangę nukeliaujame, skaitydami apsakymą „Viena diena pensininkės Stankuvienės gyvenime“ ir, mano manymu, geriausia šio rinkinio kūrini „Kedro riešutėliai“. Tuo tarpu „Velykinio triptiko“ iškarpos įvairiai parodoma, kokios prasmingos yra Velykos lietuvių smonei.

Kuo išsiskiria „Kedro riešutėliai“? Ogi tuo, kad J. Gliuda čia neįsileidžia į glaudų flirtą su kalba. Taip sakant, neieško atrankų ir tuo pačiu trankių žodžių. Nuo pat pirmo sakinio („Penkiolik metų Rūta ilgėjosi sugrįžimo dienos“) jis mus informuoja apie veikėjos Rūtos gyvenimą: sunkia tremtį Sibire, jos meilę Lietuvoje likusiam vyrui Petriui, gilų religingumą. Slaptai sugrįžusi iš Sibiro į Vilnių, Rūta susitinka su antrą kartą vedusiu Petru. Ilykės nubrėžtas su rašytojais paprastumu, Petro ir Rozalijos Kalnaitių bute, Rūtai apsilankius, trijų žmonių jausmai susiraužo, į kietą lemties mazgą. Vienok tereikia dviejų švelnių Kalnaitių dukrelių pasirodymo, ir Rūtos kerštinga įtampa sutirpsta

Po sniego pūgos

Nuotr. V. Maželis

atlaidžioje meilėje. Gyvenimas triumfuoja. Skaitytojas pasijunta tarsi apvilts, kai novelės pabaigoje Rūtos dvasinį prisikėlimą sudarko sesers Zitės kerštingas žygis.

Apsakymas „Viena diena pensininkės Stankuvienės gyvenime“ neabejotinai savo ironiška pašaipia gaida šleisai prie panašaus pavadinimo A. Solženicino pirmosios pagraisėjusios knygos apie Ivaną Denisovičių. Ir senutė Stankuvienė yra įkliuvusi į tarybinę narvą. Visomis galiomis spūriasi prieš kolūkių vrininko pastangas ją perkelti į bendrą gyvenvietę. Ji yra izoliuojama. To dar neužtenka. Ją apgauna apsilankę ateistiniai antireliginiai muziejaus organizatoriai. Jie pasijuoka iš jos pamaldumo. Stankuvienė jaučiasi labai nelaiminga.

Nekaip išėjo J. Gliaudai su klaurai neigiamo charakterio pavaiždavimu apsakyme: „Garbės vartai“. Nedorybes kraudamas dvarininkui Vilpūševičiui, autorius prarado rašytojišką bešališkumą. Vilpūševičius pavirto stereotipiniu blogio ikūnijimu — persūdyta Čičinsko kopija. Net ir pasakojimo stilius čia gerokai pertemptas. Sakiniai ne rašomi, o tiesiog literatūriniai, dargi su vokišku ekspresionizmu. Būtent: „... parko medžių viršūnių tinklas atrodė kaip spąstai, kurie pagavo merdinčią vakaro saulę. Saulė buvo kaip žarija, kurią išrovė iš žaidro alitra, odą svili-

nančia, ir mėtinėja abiejų rankų delnuose“. Taip mes vaikystėje mėtinėjome karštas bulves. Toliau: „Raiškių prisiminimų srovė, sutikus čia Petre, tęsėsi į samonę, nelyginant širšių spiečius puola žmogų, koją užkabinusi kelmą, kuriame įsikūrė širdys“.

Kur kas lygiau parašyta istorija apie A. Strazdą. Yra taikliai vaizdingu detaliu, įtikinančiu įvaizgu ir anuometinį valstiečių gyvenimą ir į paties Strazdelio būdą. „Strazdelis buvo, kaip sakė kaimiškai, tikras aukštas kuolas su skersiniu. Jis buvo labai lietas, stambiakaulis, sukumpęs. Rankos lyg pernelę ilgios, kojos lyg pernelę prausnukos. Kojos kažin kaip savotiškai stipriai rėmėsi į vėjuje papurusią veją“. Tokį Strazdą įsivaizduoja J. Gliuda. Sakytum, lyg pernelę sugrėmėdina.

Besistengdamas atkurti Lietuvos senosios kaimo atmosferą, autorius, kaip ir ankstesnės knygos, griebiasi retų žodžių, net perkuria žodyne saugiai įsitvirtinusių. Šitaip rašant, ilgai išsivijioje subrendo gliaudiškasis stilius. Jo ypatingas bruožas: stilizavimas bet kuria kaina, kad tik gautųsi grožinė poza. Su šia maniera ne vienas skaitytojas pasikamuoja, o recenzentų tokiu būdu yra apie ką nors šnekėti. Ir dabar „Bausmės“ puslapiuose turime sauja stilistinių retenybų: spanglys, atšėšėliai, spindžiai, tvankstė, naktibaldūnai, kybejo, užsmas... Ačiū Pramžiui — ju

Apie Salomėją Nėrį Lazdijuose

1980 m. gegužės 10 d. Kaune mirė Julija Iškauskaitė-Vosyliene, buvusi ilgametė Seinų (Lazdijų) gimnazijos lietuvių k. ir literatūros mokytoja, su kuria artimai bendravo poetė Salomėja Nėris, kartais blogesnė nuotakai pas ją ir apsinakvodama. Vosyliene keletą kartų bandė atitaisyti (nesėkmingai) klaidingus pareiškimus apie Sal. Nėrį, gimnaz. direktorių kun. J. Starkų ir kitus dalykus, pasirodžiusius komunistinėje spaudoje. Jai mirus, rasti tų pareiškimų spaudai tekstai čia spausdinami:

I. Prieš keletą metų „Nemuno“ žurnale buvo įdėtas straipsnis apie Salomėją Nėrį (autorius St. Petrauskas). Ten buvo aprašyta, kaip Seinų Žiburio gimnazijos direktorius kun. J. Starkus persekiojęs Sal. Nėrį, net liepęs lietuvių k. mokytojai per paskaitą iškritikuoti. Kadangi aš su Sal. Nėrimi tais pačiais metais atvažiavau į Lazdijus ir dirbau toje pačioje gimnazijoje, mėginau nuvesti tą klausimą taip, kaip yra buvę. Savo paaiškinimus pasiunčiau „Nemuno“ redakcijai. Man pasiūlė aiškintis su straipsnio autorium. Aš nemačiau reikalo aiškintis asmeniškai, nes straipsnis paskelbtas viešai, ir žurnalas atsakingas už informacijos teisingumą.

Pastabos dėl St. Petrausko, S. Nėries memorialinio muziejaus direktoriaus, straipsnio, išsp. „Nemuno“ žurnale 1967 m.

Labai nustebau perskaitę „Nemuno“ St. Petrausko straipsnį „Nueita kelią nulaiziau“, kur kai kurie faktai nuvesti neteisingai.

Kadangi tuo laiku Seinų „Žiburio“ gimnazijoje Lazdijuose buvo tik viena lietuvių kalbos mokytoja ir ja buvau aš (Julija Iškauskaitė, dabar Vosyliene), todėl jaučiu pareigą pataisyti klaidas ir viešai pareiškiu: gimnazijos direktorius J. Starkus niekad nėra man liepęs „perskaityti“ paskaitą apie prieškarinę (iki

nedaug.

Suprantama, J. Gliuda nesiekia novelių meistro karūnos. Jam pakaktų nuosirdaus skaitytojų dėmesio. Šiaip ar taip šioje pasakojimo penkinėje siužetai yra įdomūs. Tai juk miškas laukas. Autorius yra gabiai surinkęs reikiamą medžiagą. Iš visko sudejęs struktūriškai vykusius apsakymus. Jie perplinti dialogais, veikėjų savišalomis, prisiminimais, gamtos aprašais. Žodžiu, su forma autoriui joks vargas. Sunkiau su sakinių ar žodžių derinimu, su paprastumo nuovoka. Na, tiesa pasakius, o kas yra tobulas šioje srityje? Gera novelė — retas perlas.

1914 m.) ir dabartinę (iki 1931 m.) lietuvių literatūrą — mokytojų bei mokytojų akivaizdoje sukompromituoti Sal. Nėrį, tuo metu mokytojavusią Lazdijuose“ (citata iš minėto St. Petrausko straipsnio).

Iš tikrųjų buvo taip. Lazdijų gimnazijoje įvairių minėjimų bei suklaidų progomis pranešimus ruošdavo atitinkamų specialybių mokytojai. Direktorius nenurodė iš anksto pranešėjams nei smulkesnės medžiagos temai, nei paruošto pranešimo netikrindavo.

1929 m. gegužės mėn. suejus 25 metams, kai buvo leista lietuviams spausdinti lietuviškus raštus lotyniškais spaudmenimis, man, kaip lietuvių k. mokytojai, be jokio atskiro įsakymo, teko skaityti pranešimą. Aš pasirinkau temą: draudžiamoji (1864–1904) ir laisvojo (nuo 1904) laikotarpio lietuvių literatūros dvasia. Taigi, 1929 m. aš jokia būdu negalėjau kalbėti apie lietuvių literatūrą ligi 1931 m., kaip rašo St. Petrauskas. Kadangi draudimo laikotarpio literatūroje vyravo patriotiniai ir visuomeniniai motyvai, tai aš, lygindama tų dviejų laikotarpių rašytojų mintis, pastebėjau, kad kai kuriems naujosios literatūros atstovams trūkstą idėjų, o jų individualizmas plačiai visuomenei buvo nesuprantamas ir nepriimtinas.

Jokio Sal. Nėries eilėraščio kaip „dekadentinės — amoralistinės poezijos pavyzdžio“ (kaip nurodyta straipsnyje) neskačiau ir savo pranešimu neturėjau tikslu sukompromituoti Sal. Nėrį.

II. 1978 m. spalio mėn. „Švyturio“ 20 nr. vėl pasirodė analogiškas J. Keliuočio straipsnis. Vėl parašiau paaiškinimą „Švyturio“ redakcijai, o nuorašą siunčiau lietuvių k. ir literatūros institutui. Reikia galų gale užkirsti kelią versijai apie Sal. Nėries persekiojimą Lazdijuose. Sal. Nėris nuo pat pirmųjų dienų buvo nepatenkinta paskyrimu į Lazdijus, o dėl to nėra kaltas nei direktorius, nei mokytojų kolektyvas, nei kiti lazdijiečiai.

Kas abejotų mano teiginių teisingumu, tam praverstų atidžiai perskaityti amžininkų atsiminimus apie Sal. Nėrį, tada įsitikintų, kad ja „suklaudė“ ne tik Lazdijuose, bet ir Panevėžyje.

Jūsų žurnalo 20 nr. 1978 m. spalio mėn. išspausdintame J. Keliuočio straipsnyje „Pakalbės per didįjį pertrauką“, kur rašoma apie Salomėją Nėrį, kai kurie man žinomi faktai nuvesti neteisingai.

I. Pirmiausia tenka pastebėti, kad Sal. Nėris universitete studijavo ne keliolika, kaip rašo J. Keliuotis, bet tik trejus metus. Teologijos — Filosofijos fakultete, kur studijavo Sal. Nėris, mokslas truko nuo tik šešis semestrus. Kai 1928 m. rugsėjo mėn. Sal. Nėris buvo paskirta į Seinų „Žiburio“ gimnaziją mokytoja, ji jau turėjo universiteto baigimo diplomą. J. Starkus, duodamas mokytojai temą, kuria reikia skaityti mokiniams pranešimą, niekad nenurodėdavo (visur Julijos LV. pabraukimai), kaip tą temą nagrinėti, paruošto pranešimo netikrindavo, po pranešimo jokių pastabų nedarydavo. Taip buvo ir J. Keliuočio atpasakotu atveju. Dir. J. Starkus nepašė lietuvių k. mokytojos, kad „gerokai pakritikuoti“ Sal. Nėrį. Jeigu ta mokytoja palietė Sal. Nėries eilėrašį „Be bažnyčios“, tai padarė tik savo nuožiu ir pasakė maždaug taip: Lietuvos visuomenė dar pripažįsta bažnyčią ir altorius. Ir jokių „cinių“ komentarų apie „laisvosios meilės deklaraciją“ nebuvo.

III. Atpasakodamas savo pokalbį su vysk. M. Reiniu, J. Keliuotis pabrėžia, kaip jis prašęs

„Grazus, tamsus šis miškas ir gilus“

Nuotr. Algirdo Grigaičio

Robert Frost

SUSTOJUS PRIE MIŠKO SNIEGUOTĄ VAKARĄ

Kieno šis miškas, aš manau, žinau.
Jo namas yr kaimelyje, tačiau:
Jis nematys manęs sustojant čia
Stebėti mišką, sniego pustomą.

Arkliukui mano rodosi keistai —
Sustoti čia, kur triebesio nėra,
Tarp ežero ir tarpe medžių
Tamsiausią viso meto vakarą.

Pakrato jis pakinkto skambalus,
Lyg klausdamas, ar būčiau pasiklydęs.
Ir kitas vienas garsas nuaidis, —
Vėjelio ir snieguolių šlamesys.

Grazus, tamsus šis miškas ir gilus,
Bet aš turiu tesėti pažadus:
Mylių mylias prieš miegant dar keliaut,
Mylių mylias prieš miegant dar keliaut.

Is Stasio Pilkos vertimų palikimo

vyskupą sudrausti kun. J. Starkų, kad šis „nemaltretuotų“ ir nepersekiotų Sal. Nėries. Niekad neteko matyti ar girdėti, kad J. Starkus užgauliotų ar niekintų Sal. Nėrį. Net atrodė, kad Sal. Nėris turi daugiau privilegijų, kaip kiti. Pavyzd. kai S. Nėris atvažiavo į Lazdijus, direktorius leido jai apsigyventi gimnaz. patalpose; ji ir po švenčių ar atostogų ne visada laiku sugrįždavo. Sal. Nėris lankydavosi pas J. Starkų „arbatėlėse“, kurias jis ruošdavo labdarybės vakarėlių rengėjams, dalyvaudavo jo organizuojamose išvykose po Dzūkiją. Kad dir. J. Starkus nepersekiotų Sal. Nėries, rodo ir J. Keliuočio atpasakotas epizodas, kai Sal. Nėris 1930 m., negavusi Kaune darbo, „grįžo į Lazdijus, atsiėmė savo atstatydinimo raštą ir toliau pasiliko ten mokytoja“. Kodėl J. Starkus nepasinaudojo šia proga ir Sal. Nėries neatleido iš darbo?

Juk Sal. Nėris, kaip J. Keliuotis rašo, net keletą dienų praleido Kaune, o mokytojų tada netrūko. Vadinasi, ta „persekiojimo“ istorija neturi jokio pagrindo. Tiesa, kun. J. Starkus, karštas cituodamas vieną kitą posmelį iš Sal. Nėries eilėraščių, pasišaipydavo, bet tai nebuvo jos asmens įžeidimas. Nerasime jokio net genialiausio rašytojo, kurio visi kūriniai ir visiems vieno

Straipsnio pabaigoje J. Keliuotis rašo, kaip jis kreipėsi į Šv. Kazimiero draugijos direktorių kan. M. Vaitkų, prašydamas Sal. Nėriai pavesti išvesti kokią nors knygą. Bet M. Vaitkus svyravo, kadangi Sal. Nėris „socialistė, kairioji“. Artimai draugaudamas, kaip pats sakosi, J. Keliuotis negalėjo nežinoti, kad Sal. Nėris gaudavo užsakymus išvesti ir iš Šv. Kazimiero draugijos. Man pačiai teko matyti Sal. Nėries rankraščius (Sal. Nėris norėjo patikslinti kai kuriuos skyrybos ženklus), kada ji vertė „Ritos laiškus“ ir „Ritos palikimą“ (trys tomeliai). Apie šiuos vertimus rašo ir O. Šimaitė savo atsiminimuose apie Sal. Nėrį, išspausdintuose LTSR Akademijos leidinyje „Literatūra ir kalba IV tomas“.

IV. 1975 m. „Kultūros baruose“ 1 nr. buvo įdėta nuotrauka su užrašu: „S. Nėris Alpe. Vidurinė prof. B. Sruoga“. Julija LV. (ji ir pati yra toje nuotraukoje) rašė redakcijai, kad ten ne Alpės, o Birštonas. Ten dalyvavo ir J. Starkus, bet nuotraukoj užtutuotas. Ji pridūrė su nuostaba, kad „jeigu pradėsim skusti, tai už kiek laiko ir save reikės išsiskusti“. Sekančiame „Kult. barų“ numeryje buvo pastaba, kad autoriaus apsirakta, bet neatšaukta, jog tai ne Alpės, o Birštonas ar Punia.

Antanas Giedraitis - Giedrius

(Atkelta iš 2 psl.)

ruko. Po poros mėnesių reikėjo visiškai smukti per sieną, bet per tą laiką Jurbarko apylinkės mokytojai viską laisvai vaikščiojo, o be Giedraitio išrūpintų popieriukų galime vienas amžiams būtų palikę apsakymus, nes kuo toliau, gaudavimas vis labiau didėjo, tik mokytojų meilė.

Jau daug vėliau, jau čia Amerikoje, jis apsigyveno Worchestery, Mase., kur pro šalį pravažiuodami viešpaskdavom aplankyti Antano. Jis gyveno seno namo pačiame viršuje, net niebežinau trečiame ar ketvirtame aukšte, į kurį reikėjo lipti, lipti dar lipti, o jis visiškai nesiskandamas tą kelionę sukdavo per dieną nebežinia kiek kartų.

Tenai apšnekėdavom daugelį dalykų. Jis turėjo šimtinai gerą atmintį. Pasakodavo iš savo praėjusios daugybės atsitikimų su ryškiausiu smulkesniu. Ten daug šnekėdavom ir apie šiandien jau išleistą „Mūsų Jurbarko“ knygą. Pasi-

džiugdavo tuo, ką jau yra padaręs, ir pasiskundavo, kad net pažadus davę žmonės nesiskubina duoti pažadų išpildyti, užtat ir pati knyga labai velkasi ir verčia net kitus darbus vilkinti, kurių nemaža dar buvo užplanavęs.

Kartą, tas buvo vieną vasarą prieš jo mirtį, paprašiau, kad pasižadėtumėm į magnetofoną. Jis atsisakė. Ne todėl, kad nenorėtų ko pasakyti, bet kad negalys šnekėti, kai matė čia pat mašiną besisukančią. Sakė, tuoj pradėsiu maišyti ir iš viso mėginimo nieko neišeis. Neužsispyriau, o šiandien, nors ir sauk, kad palieto pieno neberiekią gailėtis, vis tiek galiausi, kad neužsispyriau ir neužrašiau to, ką jis tą vakarą ir dar kitą dieną šnekėjo. O šnekėjo daug ir pasakė daug ir, visa jo šneką būtų parodžiusi aiškiau ne tik ji pati, bet būtų daug gražių ir brangių trupinių likę mūsų visų ir Jurbarko apylinkių istorijai. Ir dėl to tik aš vienas tekaltas.

Po metų, kitą vasarą, sužinojom,

kad Antanas serga. Irgi pasitaikė važiuoti pro šalį, užsukom ir radom jau ligoninėj, dar šviesiai tebegalvojantį, bet vaistais apsaugintą, silpnai žodžius besurenkantį. Atsisveikindamas pasakė: „Kai nustos svaiginė vaistais, sugrįšiu namo, tada pačiam pasakysiu labai svarbių dalykų. Tokių, kur dar niekada ir niekam nesakiau. Galėsim ir į paties mašiną surašyti“.

Ir nebeprasakė. Iš to svaigulio nebeprasakė, bet ir nepakilęs per vargus, nepriteklus, dažnai net paneigtas, nevertintas, savo darbais pasižadėjęs sau mūsų mokyklose ir kultūros istorijoj tokį paminklą, kurio amžiai greitai nesugriau, o savo širdimi, kurio šviesumui negailėsi jo nieko, pastatė irgi nerūdijantį paminklą — knygą „Mūsų Jurbarką“.

Toji knyga šiandien gal daug kam atrodo taip sau, bet istorinė jos vertė didė ir didė. Tik reikia pasivartyti, paskaityti tą daugybę vardų, kaimų, kaimelių, viensėdžių, upių, upelių, upeliukėlių. Juk tai tautos turtas daugeliu atvejų tikton knygon tesudėtas. Tai turtas, kurio dalis kiekvieną dieną tenai

Kaip gimė profesionali lietuviškoji opera

Redakcijos pastaba. Neseniai pergyvenome profesionalios lietuviškos operos 60 metų sukaktį. Kaip žinome, pirmasis tokios operos spektaklis įvyko 1920 m. gruodžio mėn. 31 d. Kaune. Buvo pastatyta Verdžio „Traviata“. Ano įvykio organizatorių ir pirmojo spektaklio dalyvių savo tarpe jau nedaug turime. Tačiau vienas aktyviųjų ano meto lietuviškosios operos organizatorių darbu ir patirtimi daug prisidėjęs prie pirmojo spektaklio pasisekimo, yra prof. Juozas Zilevičius, šiuo metu tebegyvenąs savo dukters artumoje, globos namuose, Baltimorėje. Operos sukakties proga prof. Juozas Zilevičius aplanke mūsų bendradarbis, baltimorietis Aleksandras Radžius ir užkalbino profesorį jubiliejinės operos tema. Prof. J. Zilevičius buvo labai kalbus, gerai atsiminė prieš 60 metų buvusios premjeros ir jos paruošos detales. Profesoriaus pasakojimas buvo žodis žodin užrašytas, jo paties patikrintas ir čia dabar pateikiamas mūsų skaitytojams.

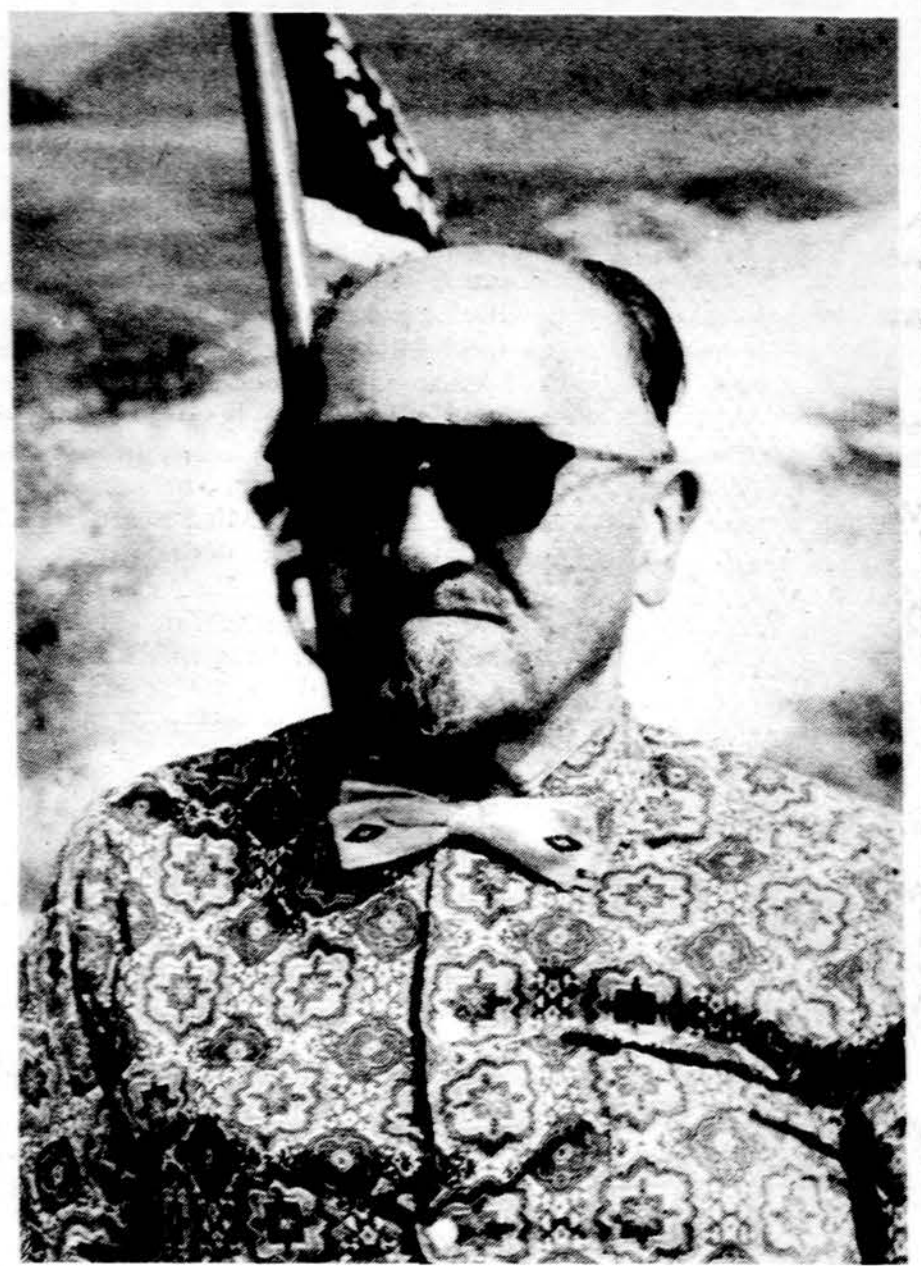
1920-ji metai Lietuvos meno gyvenime buvo ir yra reikšmingi. Ypač muzikos gyvenime, nes tų metų gruodžio 31 d. Kaune buvo pastatyta lietuvių kalba Giuseppe Verdi opera „Traviata“.

Iš Petrapilio atvyko Marijos operos teatro solistas Kipras Petrauskas, o iš Amerikos jo brolis Mikas, atsiveždamas savo studentą, baritoną Antaną Sodeiką. Iš Petrapilio atvyko Sv. Kotrynos bažnyčios vargonininkas komp. solistas Aleksandras Kačanauskas. Iš pietinės Rusijos atvyko lyrinis tenoras Jonas Byra. Atvyko ir Petrapilio konservatoriją baigusi, Smolensko operoje dainavusi solistė Vladė Polovinskaitė — Grigaitienė. Kaune jau gyveno solistė Adėlė Nezabitauskaitė — Galanienė, solistė Jadvyga Vencevičaitė ir karininkas Petras Oleka, taip pat tenoras Vincas Marcinkus ir Paulina Valavičiūtė. Kompozitoriai Juozas Tallat-Kelpša ir Julius Štarka turėjo suorganizuoti savo vardu chorą. Buko komp. J. Naujalis, iš Amerikos atvyko St. Šimkus ir Petrapilio konservatoriją baigęs komp. Juozas Zilevičius.

Prie Lietuvių meno kūrėjų draugijos (LMKD) veikė šios sekcijos: tapybos, literatūros, muzikos ir tautodailės. Buvo suorganizuota ir operos sekcija. Jos pirmininku buvo J. Zilevičius, sekretorium Vincas Marcinkus. Ši sekcija pradėjo rūpintis operos pastatymu. Buvo nutarta statyti skirtingų operų dalis, kiek leido esamų solistų galimybės. Kačanauskas pradėjo repetuoti „Demoną“ Grigaitienės bute. K. Petrauskas, St. Šimkus, Ant. Sodeika ir Kazys Binkis, pasipuošę uniformomis, įstojo į kariuomenės stiprinti karių, kurie tada kovojo su lenkais. Vis dėlto Kipras Petrauskas lapkričio viduryje suorganizavo Lietuvių operos tarybą. Jos pirmininku buvo K. Petrauskas, operos dirigentu Tallat-Kelpša, administratorium ir antruoju dirigentu J. Zilevičius ir ryšiams palaikyti su visuomene St. Šilingas.

Taryba nutarė statyti Verdžio operą „Traviata“. Zilevičius sudarė LMKD vardu sutartis su numatytais solistais: Adela Nezabitauskaitė, Petru Oleka, Antanu Sodeika, Vincu Marcinkum, Jadvyga Vencevičaitė ir kitais.

Kipras Petrauskas režisierium pakvietė Kastantą Glinskį. Darbas užvirė visu smarkumu, kad gruodžio 31 d. būtų pastatyta opera. Sunkiausias dalykas buvo paruošti libretto lietuviškai. Balys Sruga ir Faustas Kirša naktimis ir dienomis vertė tekstą ir gabaliukais perdavinėjo dirigentui Tallat-Kelpšai, kuris įrašydavo tekstus solistų partijose. Solistų vaidmenų paruošimui bu-

Prof. Juozas Zilevičius, daug savo darbu prisidėjęs prie profesionalios lietuvių operos premjerinio spektaklio suorganizavimo. Anų dienų jo atsiminimų pluoštą operinės sukakties proga čia spausdiname.

vo pakviestas Leiba Hofmekleris. Be to, Tallat-Kelpša rinko iš Kauno kavininių muzikantų, kad sudarytų orkestrą. Vienintelis lietuvis smuikininkas Kaune tada buvo Mikas Leškevičius. Koncmeisteris Tallat-Kelpša pasikvietė lietuviams simpatizuojanti, gerai išsilavinusi smuikininką Vilđmaną Zeidmaną, kuris padėjo rinkti iš kavininių ir kitus muzikantus. Pučiamieji instrumentai buvo gauti per Krašto apsaugos ministeriją iš kariuomenės pulkų.

Lygiagrečiai su solistų parengimu buvo ruošiamas ir orkestras. Tai buvo labai sunkus darbas, nes dauguma muzikantų gerai grojo tik pramoginius dalykus iš atminties, o gaidose nelabai susigaudydavo.

Dekoracijas tvarkyti pavesta dail. Vladui Didžiokui. Reikėjo senas, suplėšytas dekoracijas pritaikyti „Traviatai“.

Administratorius J. Zilevičius rūpinosi rekvizitais: spalvingų elektros lempučių dažymu, scenovaizdžio baldais, bilietais ir t. t. Rekvizitorius buvo lenkas Boyko, visą amžių prie teatro dirbęs. Jis pagelbėdavo sceną apstatyti paprastais gyvenimiškais baldais bei kitais reikmenimis, nes iškilmingesnio nieko ir neturėjo. Kadangi „Traviata“ I-mam akte yra banketas turtingoje salėje, tai K. Petrauskas paprašė vienos turtingos šeimos paskolinti iškilmingų baldų svečių kambariui scenoje. Ana šeima sutiko, ir scena buvo apstatyta iškilmingai.

Nuolatinis teatro grimo tuojas buvo Ypas, scenos dekoracijų pastatymui buvo pora nuolatinių darbininkų.

Artinantis gruodžio pabaigai, pasiruošimo darbai ėjo be sustojimo dieną ir naktį, nes 70 proc. solistų anksčiau operoje nebuvo dainavę.

Baletą šoko keturios choristės, kurias pamokino pats Kipras Petrauskas. Bilietus pardavinėjo Viktorija Zilevičienė. Bilietų greitai pritrūko. Plakata nupiešė dail. Adomas Varnas. Ju buvo atspausdinta Lano spaustuvelyje 99 egzemplioriai. Pamiršta atspausdinti programos. Jų Zilevičienė atspausdino per kalkę tik keliasdešimt egzempliorių. Sufleravo J. Zilevičius.

1920 m. gruodžio 31 d. 8 val. vakaro Kauno teatras prigūžėjo

pilnas žmonių. Visos vietos užimtos, daug žiūrovų stačių. Stasys Šilingas išėjo į sceną ir tarė:

„Šiandien yra istorinė diena, nes nepriklausomą Lietuvą statoma lietuvių kalba pasaulinio garso opera „Traviata“. Mirtina tyła teatre. Prasiskleidžia uždanga, solistai, choras su orkestru, diriguojant Tallat-Kelpšai, gieda „Lietuva, Tėvyne mūsų...“. Pasigirsta susijaudinimo balsai, žmonės ašaroja. Opera praėjo su nepaprastu pasisekimu. Kituose pastatymuose kai kurias partijas dainavo kiti solistai: bar. Kačanauskas, Biliūnas, bosas Audėjus, Jonas Byra ir t. t. Tik Galanienė nebuvo pakeičiama, nes nebuvo kito soprano.

Šios iškilmingos sukakties proga, kaip Lietuvos operos organizatorių ir administratorių, sveikinu visus buvusius nepriklausomos Lietuvos valstybės operos dalyvius, ypač dalyvavusius pirmame pastatyme.

Solistas Kipras Petrauskas (1886-1968) vienas pagrindinių profesionalios lietuviškosios operos kūrėjų ir š. laikais jos žvaigždžių.

Nauji leidiniai

• LITUANUS, Volume 26 Number 4, Winter 1980. Lithuanian Quarterly Journal of Arts and Sciences. Žurnalą anglų kalba leidžia Lituanus Foundation, Inc. Redakcinė kolegija: Kęstutis Girmius, Antanas Klimas, Tomas Remeikis, Saulius Sužiedėlis, Jonas Zdanys. Šio numerio redaktorius yra Jonas Zdanys. Dailės srityje redaktorė — Vanda Balukienė. Žurnalą administruoja Jonas Kučėnas. Asmenišką leidinio metinę prenumeratą — 10 dol., įstaigoms ir bibliotekoms — 15 dol. Leidinio redakcijos ir administracijos adresas: Lituanus, 6621 S. Troy, Chicago, IL 60629.

Naujasis „Lituanus“ numeris daugeliu savo straipsnių skiria ypatingą dėmesį baltiškių studijų pastangoms Australijoje ir aplamai lietuvių, latvių ir estų tenykštėi kultūrinei situacijai. Pradedama redaktoriaus Jono Zdanio trumpu vedamuoju: Baltic Studies in Australija. Kiti straipsniai yra šie: The Contemporary Identity Problem of Baltic Youth in Australia (Aldona Juškaitė), The Role of the Ethnic Family in Maintaining Ethnic Identity (Viesturs P. Karnups), Reflections on The Implications of Bilingualism and Biculturalism (Baiba Muzikants), The Adjustment of Second Generation Estonians in Australia (Ena Nomm), Immigrant Adjustment: A Note on Kovacs and Corpley's Model (Aldis L. Putnins), Computing in The U. S. S. R. (Rimas Skeivys), Demography and Russification in The Baltic States: The Case of Latvia (Viesturs Zembergis). Duodami trys puslapiai Australijos gyvenančios jaunos poetės Lidijos Šimkutės — Pocienės eilėraščių. Meno puslapiui skirti lietuviškiems ekslibrams: minima Gintautas Vežio ekslibrių kolekcija ir Vitolio E. Vengrio knyga „Lithuanian Bookplates“. Žurnalo puslapiui papuošti lietuviškųjų ekslibrių nuotraukomis. Gale duodamas 1980 metų Lituanus kompieto turinys.

• LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 11. Lietuvių jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnėsinis žurnalas. Redaguoja J. Vaiskys, S. J. Administruoja A. Liukšienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th

Str., Chicago, IL 60636. Žurnalo metinė prenumerata — 8 dol.

Šis tas iš turinio: Geroji Naujiena — kelias į laimingą gyvenimą; II Vatikano susirinkimas mūsų kasdieniniame gyvenime; jėzuito brolio Petró Kleino aukštinis jubiliejus; kelionės po Europą; Adėlės Abromaitienės gana saviti ir struktūriniai pasakojimai apie Vatikano susirinkimą; įprastiniai apžvalgos ir temų skyriai bei kt. Numerį puošia D. Tarabildienės grafika.

• KARYS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Pasaulio lietuvių karių — veteranų mėnėsiniis žurnalas. Redaguoja Zigmas Raulinaitis. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N. Y. 11207. Metinė prenumerata — 13 dol.

Dr. Povilas Rėklaitis baigia Ch. W. von Faber du Faur istorinių piešinių, vaizduojančių Napoleono armijos 1812 metų žygį į Rusiją ir pasitraukimą atgal per Lietuvą. Rašoma apie rusų siautėjimą Zarasų apskrityje vokiečių okupacijos metais. Aprašomi Nepriklausomos Lietuvos ginklai. Daug dėmesio skiriama Ciurlionio ansamblui ir jų vadovams Mikulskiams. Idomus nepriklausomybės kovų epizodas iš 1920 metų, iš kovų su lenkais prie Varėnos stoties.

• LIETUVIŲ DIENOS, 1980 m. gruodžio mėn., Nr. 10. Redaguoja Redakcinė kolegija. Leidžia ir administruoja Antanas F. Skirius. Redakcijos ir administracijos adresas: 4364 Sunset Blvd., Hollywood, CA 90029. Metinė prenumerata — 18 dol.

Naujame žurnalo numeryje daug vietos skiriama kun. Jono Borevičiaus 75 metų jubiliejui. Spausdinama Anatole France novelė (vertė P. Gaucys), aprašoma dail. J. Bagdono paroda New Yorke ir kt.

• VILTIS, Vol. 59, Nr. 4, January — February 1981. A Magazine of Folklore and Folk Dance. Anglų kalba leidžiamas tautosakos, tautinių šokių ir įvairiausių tautodailės žurnalas. Leidžia ir redaguoja Vytautas F. Beliajus, Redakcijos ir administracijos adresas: Viltis, P. O. Box 1226, Denver, CO. 80201. Metinė prenumerata JAV — 7 dol., kitur — 8 dol.

Žurnale ypač daug dėmesio skiriama Amerikos tautinių mažumų folklorui. Visada būna neaplenkiami ir lietuviai.

Seniausiojo Vilniaus aprašas

Studiją „Gedimino aikštė Vilniuje“ parengė Feliksas Sliesoriūnas. Aprašyta Vilniaus pilių teritorija, Gedimino aikštė ir pateikta svarbiausių pastatų dislokacija bei jų likimas. Knygos pabaigoje atspausdintos 48 iliustracijos, kuriose atvaizduoti Vilniaus tvirtovės ir miesto planai, vaizdai, katedra. Viso 116 psl. Leidinys išleistas „Acta historica Lituania“ serijoje, kaip Nr. 13. Redakcinė kolegija: Mečišlovas Jučas, Juozas Jurginis, Vytautas Merkys, Bronius Vaitkevičius. Redaktorė A. Šiugždinytė, fotografas S. Zumbys. Tiražas tik 600 egz.

Kai dienoraščiai tampa vertybe

Jurgis Dovydas, žinomas lietuvių tautosakos rinkėjas ir jos tyrinėtojas, vienos etnografinės išvykos metu aptiko Zenono Šaulio dienoraštį, jį ištyrė ir kai kurias ištraukas paskelbė pr. metu

Trisdešimtojo „Draugo“ romano konkurso laureatas Jonas Vizbaras-Sūduvas

Apie premijuotąjį romaną ir jo autorių

Kaip žinome, trisdešimtąjį „Draugo“ romano konkursą laimėjo Jonas Vizbaras — Sūduvas. Tai, galima sakyti, naujas vardas mūsų grožinėje literatūroje. Todėl suprantama, jog visiems gauda bičiuliams dabar yra įdomu kas nors daugiau apie autorių sužinoti. Tebūna tad informacija tokia.

Jonas Vizbaras — Sūduvas yra gimęs Pirmojo pasaulinio karo patrankoms Sūduvos krašte gaudžiant. Gimtinė — Liepynų kaimas. Yra pirmasis sūnus Marijos Kučinskaitės ir Jono Vizbarų šeimoje. 1936 m. baigė Valstybinę Rygiškių Jono gimnaziją Marijampolėje. Įstojo į Karo mokyklą, ją baigė 1939 m., XX-tojo karo karininkų laidoj gaudamas jaun. leitenanto laipsnį. Buvo paskirtas į 9-tą pėstininkų D. L. K. Vytenio pulką. 1944 m. pasitraukęs į Vokietiją, Earlangeno universitete studijavo filosofiją ir ekonomiką. 1949 m. atvykęs į JAV, iki pat pensijos dirbo General Electric bendrovėje.

Nuo 1946 m. bendradarbiavo Vakarų Vokietijoje leistuose lietuvių laikraščiuose: „Tėviškės garse“, „Mintyje“, „Mūsų kelyje“. Amerikoje rašo: „Drauge“, „Dirvoj“, „Kary“. Bendradarbiauja ir Kanadoj leidžiamajame „Nepriklausomaj Lietuvoj“. Rašė ir anksčiauėjus laikraščius: „Amerikos lietuvių“, „Keleiviję“.

Yra lietuvių žurnalistų sąjungos narys, Lietuvių istorijos draugijos Chicagoje rėmėjas. Dabigėje atspausdintos 48 iliustracijos, kuriose atvaizduoti Vilniaus tvirtovės ir miesto planai, vaizdai, katedra. Viso 116 psl. Leidinys išleistas „Acta historica Lituania“ serijoje, kaip Nr. 13. Redakcinė kolegija: Mečišlovas Jučas, Juozas Jurginis, Vytautas Merkys, Bronius Vaitkevičius. Redaktorė A. Šiugždinytė, fotografas S. Zumbys. Tiražas tik 600 egz.

O norėdami ką nors sužinoti apie premijuotojo romano turinį bei kryptį, esame šia intencija klustelėję konkurso jury komiteto pirmininką kun. P. Celiešių. Jo atsaką čia taipgi pateikiame mūsų skaitytojams:

„Kultūros barų“ Nr. 11. Dienoraščio autorius ylaikiškas, didelis lietuviškos spaudos mylėtojas ir rinkėjas, daug skaitęs, nors tebuvo baigęs tris pradžios mokyklos skyrius. Mirė 1965 metais. Dienoraštyje nuosekliai aprašyta kareiviavimo metai ir ypač gražiai ir tiksliai rusų — vokiečių kautynės I pasaulinio karo metu. Rytių Prūsijoje, siaubinga vokiečių dujų ataka, pabėgimas iš nelais-

Romanas „Alšėnų kunigaikštystė“ yra istorinis romanas. Jis skleidžia 1830 — 1831 metų sukilimui pasirengimą ir jo nepasiekimą. Tai yra devynioliktojo šimtmečio pirmojo sukilimo prieš caristinę Rusiją, okupavusią Lenkiją ir Lietuvą, pavaizdavimas. „Alšėnų kunigaikštystė“, istorinė panoramą sudaro Lietuvos prolenkiški ir pro-lietuviški bajorai. Jų yra apšči. Jų charakteriai ir susikirtimai išryškina to meto bajorų ginčus dėl Lietuvos nepriklausomumo — iš vienos pusės — ir dėl Lietuvos, kaip Lenkijos unijos partnerio — iš antros pusės. Alšėnų kunigaikštystė, Emilijos Platerytės įsamontina, kad ji esanti savo kilme lietuvi, užsidega ryžtu kovoti kartu su Plateryte ir išlaisvinti Lietuvą iš carinės okupacijos. Tačiau juodvi nepriartina Lietuvos — Lenkijos unijai. Lenkų pajėgos tereikalingos tik pagelbėti Lietuvai išlaisvinti iš Rusijos jungo.

Alšėnų kunigaikštystę pasirengimo ir kovų metu stiprina vienas jai įsimylėjęs bajoraitis. Tačiau jis ir Platerytė žūsta sukilimo kovoje. Sukilimas nepavyko...

Lyginant šį istorinį romaną su kitais, reikia pripažinti, kad jis neturi stiprių charakterių. Gilūs psichologiniai išgyvenimai yra daugiau autoriaus nupaskoti, o nepakankamai jų pačių gyvenimo ar dialogais atskleisti. Premijuotasis romanas yra įdomus savo dvarų romantika, lengva fabula, istoriniu sukilimo sentimentu. Skaitančiosios lietuvių visuomenės jis bus maloniai priimtas ir plačiai skaitomas. Šie metai yra 150-ji nuo vaizduojamo sukilimo. Tad šis romanas yra kartu ir literatūrinis istorinio sukilimo paminėjimas.

vės, rezoliucija, tėvynės ilgesys ir pastangos į ją grįžti. J. Dovydas pastebi, kad „tai tikrai nuostabus ir kantraus žmogaus, eilinio žemaičio sielos paveikslas“. Ar bus šis įdomus dienoraštis išties paskelbtas, neminima.

Ir Antro pasaulinio karo asmenišką dienoraštį bus greitai taipgi istorinė vertybė. Ar daug tokių paliksime?